

En minirunda i Johannelund – natur och historia

I detta kulturlandskap hittar du historiskt värdefull bebyggelse, fornminnen, bördig odlingsmark, sköna ängar och inbjudande stränder. Ekbeståndet är ett av de främsta i Stockholm med många skyddsvärda träd. Det finns också sällsynta insekter och fåglar, många av dem med anknytning till ekarna.

1. Strandbadet och Ulvsundasjön	sida 2
2. Båtbryggan med utsikt	sida 2
3. Kullaberg	sida 2
4. Odlingsmark och ekar	sida 3
5. Uppe på kullen med ekar och fornminnen	sida 3
6. Allén längs kullens sydsida	sida 4
7. Paviljongen – den italienska villan.....	sida 4
8. Kapellet	sida 4
9. Johannelunds gård	sida 5
10. Johannelunds koloniträdgårdsförening och informationstavlan	sida 5
11. Allén mot badplatsen.....	sida 5

Sammanställt av Seija Rudsberg, juni 2012. Delvis uppdaterat oktober 2020.

1. Strandbadet och Ulvsundasjön

Starta promenaden nere i viken på det offentliga strandbadet vid Ulvsundasjön.

Det långgrundade strandbadet liksom stigen längs stranden, gjordes i ordning av Stockholms kommun i början av 1990-talet. Stadsdelskontoret ansvarar för tillsyn och underhåll av badplatsen inklusive den s.k. bajamajan. Hundförbud gäller vid badplatsen under perioden 1 juni-31 augusti.

Ulvsundasjön är en vik av Mälaren med förbindelser dels genom sundet vid Traneberg och dels genom Karlbergskanalen. Ulvsundasjön är mellan 14-16 meter djup på de flesta ställen. Bällstaån svarar för det största tillflödet men även Lillsjön har sitt utlopp till Ulvsundasjön. Står fiskelyckan dig bi kan du få exempelvis gös på kroken.

Vattenkvaliteten vid badplatsen är överlag god. I miljöbarometern kallas badet "Mälaren - Minneberg" men egentligen heter det Johannelundsbadet.

Bredvid badet, nedanför kullen, finns rester av en skyddsvärd ek, som är 437 cm i omkrets.

2. Båtbryggan med utsikt

Några tiotal meter från badplatsen finns en gammal stenbrygga där ångbåtarna lade till förr i tiden. Kejsaren Haile Selassie lär ha stigit i land på denna brygga när han besökte missionsverksamheten i Johannelund under Evangeliska Fosterlandsstiftelsens tid. Då var Johannelund ett viktigt centrum i det religiösa livet i Sverige.

- Här finns en bänk där du kan sitta och titta på utsikten.

På andra sidan Ulvsundasjön ser du Huvudsta gård (den stora slottsliknande byggnaden). Det finns också en äldre, mindre slottsbyggnad något längre bort, som är från 1750-talet och känd som Mördarslottet då mordet av Gustav den III: e planerades där. Idag ägs huset av Svenska kyrkan i Solna. Det nya slottet blev klart år 1836 och är en konferensanläggning som ägs av Wibom.

Nordväst på andra sidan sjön ligger ett friluftsbad, bostadsområdet Jungfrudansen och Huvudstabron. En bit söderut från Huvudsta gård finns Pampas Marina. Man kan även skymta Karlbergskanalen mynning, Hornsberg och inte minst den nybyggda stadsdelen Hornsbergs strand på Kungsholmen. Det höga vita bostadshuset har byggts av Familjebostäder. Man kan även se Norra tornen, de två spektakulära skyskraporna vid Torsplan, 125 respektive 120 meter höga bostadshus, byggda av Oscar Properties.

3. Kullaberg

- Följ stigen på kullens sjöside.

Platsen kallas numera Kullaberg, men i gamla dokument finns benämningen Tempelberget.

På kullens södra sida finns en nybyggd (2010-2011) villa. Den är uppförd på samma plats där det tidigare fanns ett mindre bostadshus (vaktmästarbostad), som stod tomt länge och var nergånget. Huset brann ner någon gång på 2000-talet. Den stora huvudbyggnaden Kullaberg är en före detta skola, byggd i början av 1900-talet. Byggnaden har varit både flickhem, pojkhem och terapiskola, och har under en period använts av Alviksskolans hörselklasser.

Fastighetsbolaget Traneberg Kullaberg AB äger fastigheten och enligt uppgift (2012) byggs lokalerna om till ett konferenshotell. Öster om huvudbyggnaden finns ett lusthus som har flyttats dit från bryggan. Både huvudbyggnaden och lusthuset har höga kulturhistoriska värden enligt klassificeringen i översiktplanen.

Sätt dig på bänken på bergsknallen och beundra utsikten över Ulvsundasjön!

- Fortsätt på den slippriga och steniga stigen neråt. Underhållet av stigen är tyvärr eftersatt, så se upp!

Till vänster dyker upp ett staket och bakom det lekplatser samt en röd lång byggnad. Där finns flera kontor och två förskolor. Ingången till byggnaden är från Missionsvägen.

4. Odlingsmark och ekar

Efter en passage ligger ett område med odlingslotter till vänster.

Det är tillåtet att promenera genom koloniområdet på de anlagda grusvägarna. Däremot får man inte rasta hundar eller cykla genom kolonin. Och inte gå på kolonilotterna eller ta bär, blommor eller annat!

Vid stranden brukar finnas några fritidsbåtar och kanoter, när de inte är ute på sjön. Strandkanten är svårtillgänglig. 2019 fanns här en otillåtet förankrad båtarmada, nu borta.

Efter ett ytterligare hundratal meter finns en kulle med en enorm ek på stigens vänstra sida. Här kan du höra både lärkan och näktergalen på sommaren.

Ståtliga ekar växer såväl på kullen och på andra sidan av stigen. Ekarna inventeras regelbundet av Länsstyrelsen och dokumenteras i databasen över skyddsvärda träd. En del av ekarna är redan döda, men fyller ändå en viktig funktion i det ekologiska systemet. Enligt den senaste (2012) inventeringen finns det 35 skyddsvärda ekar på de två kullarna i Johannelund och 14 ekar i Margaretelundsområdet. De flesta är s.k. jätteträd, alltså grövre än en meter i diameter, vilket motsvarar 314 cm i omkrets på ca en meters höjd. Tre av ekarna (av vilka en i Margaretelund) är över fem meter i omkrets, vilket innebär att de bör vara över 500 år gamla.

Efter koloninområdet fortsätter stigen nedåt mot sjön. På en liten avsats finns en bänk där man kan studera livet på sjön och beskåda en mystisk båt... (Bortbogserad år 2019.)

När stigen gör en U-sväng till vänster kan du se Kapellet norrsida skymta bakom träden. En av ekarna på norrsidan är 554 cm i omkrets, den största i området.

Stigen gör ytterligare en sväng och sjösällskapets pontoner blir synliga i Ulvsundasjön. En bäverhydda lär finnas längre in i viken i närheten av Ulvsunda slott och Lillsjön.

Några träd är märkta med röd färg och siffror. De är distansskyltar till stadens stomplatser som används vid uppdatering av kartor.

5. Uppe på kullen med ekar och fornminnen

Du passerar en gammal husgrund som graffitimålarna har utsmyckat.

När du kommer till ett jätteträd alldeles vid stigen, kan du se en smal stig upp till kullen. Följ den förbi en gammal jordkällare utan dörr och längs upp trappan. Du är framme på en trevlig platå. I öst syns Kapellet, i norr skymtar Johannesfred, i väst småbåtshamnen, industrihusen och Tvärbanans nya teknikbyggnad, i syd Traneberg.

Nordväst från Kapellet finns grunderna av Teologiska institutets elevhem och Maranatas elevpaviljonger samt, närmast platån, betongfundamenten till de klockstaplar som brunnit ner.

På en stenhäll finns en ristning med ett årtal och några bokstäver. Ristningen har klassificerats som ett fornminne av Riksantikvarieämbetet och har nummer Stockholm 791. Ett annat fornminne ligger intill Ergonomidesign AB:s (numera Mckensey) parkeringsplats. Det är en stensättning, troligen från bronsåldern, och har nummer Stockholm 792. Någon skyltning av fornminnen finns inte. Gå tillbaka till platån uppe på berget.

6. Allén längs kullens sydsida

- Ta en mindre, brantare stig ner mot Tranebergs Segelsällskap på Lilla Båtvarvsgränd. Stigen fortsätter där som en allé mot Johannelunds gård. Kommunen har i början av 2012 låtit röja sly i området för att ekarna ska få ljus och rymd. Hela landskapet har fått ett riktigt lyft och de skyddsvärda träden har blivit väl synliga.
- Sväng till Missionsvägen.

7. Paviljongen – den italienska villan

Den vita villan – Paviljongen - till vänster i skogsbacken är idag en privatbostad. Huset byggdes år 1843 av Karl Kaeding i italiensk stil. Axel Adelcreutz, en av dem som grundade Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS), köpte huset några år senare. I byggnaden förvarades etnografiska föremål från Afrika och Asien varför den kallades ”Johannelunds etnografiska missionsmuseum”. Den har även använts som elevbostad under EFS:s tid.

- Fortsätt på Missionsvägen mot Johannelunds gård.

8. Kapellet

Uppe på kullen tronar en ståtlig byggnad, ett kapell. EFS byggde kapellet år 1867. Stiftelsen utbildade missionärer och predikanter och drev Missionsinstitutet (Teologiska Institutet). EFS höll den sista gudstjänsten i kapellet den 16 juni 1968 innan stiftelsen flyttade till Uppsala.

Johannelund var under EFS:s tid en viktig plats i det religiösa Sverige. Sommarfesterna samlade varje år flera tusen personer till Johannelund. Eftersom eleverna även bodde här var det liv och rörelse i Johannelund och en mängd olika aktiviteter avlöste varandra.

Efter EFS:s tid hade Maranatarörelsen med pastor Arne Imsen i spetsen sin verksamhet i kapellet nästan hela 1970-talet.

Många av de byggnader som fanns under EFS:s och Maranatas tid är borta, t ex klockstapeln och elevhemmen. Utsidan är kulturminnesmärkt.

Företaget Ergonomidesign AB har haft sitt kontor och verkstäder i Kapellet sedan 1980. Ett framstående, prisbelönt företag för innovativ industridesign som bytte namn till Veryday och ägs sedan 2016 av multinationella koncernen McKinsey.

9. Johannelunds gård

Vid huvudbyggnadens västra gavel står en ek som tillhör de största i området med sina 529 cm i omkrets, ett jätteträd.

Grosshandlaren Abraham Keyser byggde gården under åren 1790-1800 till sommarnöje för sin familj. Han var gift två gånger och båda fruarna hette Johanna. Gården döptes därför till Johannelund. Namnet ändrades senare till Johannelund.

Efter Keyser hade gården olika privata ägare innan EFS köpte den år 1863. EFS var kvar i Johannelund fram till år 1968.

Stockholms Stad blev Johannelunds gårds ägare år 1919 och gjorde huvudbyggnaden till bostäder för stora barnfamiljer. Under 1980- och 90-talet användes gården som ett behandlingshem för vuxna missbrukare. År 2004 blev Johannelunds gård en skola för barn med särskilda behov och drevs av Vårlyjus AB (med Micasa Fastigheter som fastighetsägare). Skolan kallades Norrgården. Under några år användes fastigheten för boende av ensamkommande barn. Efter 100 års kommunalt ägande såldes gården 2019 till en privat fastighetsägare. Efter en total renovering av huvudbyggnaden och de två flygelbyggnaderna har Fideli Omsorg i oktober 2020 öppnat där ett korttidsboende: Johannelunds Psykiatriboende i Bromma med plats för 16 personer.

I Stockholms översiktsplan klassificeras området kring Johannelund med gården och flyglarna, Paviljongen, Kapellet och kolonisternas stuga som en särskild kulturhistorisk miljö.

10. Johannelunds koloniträdgårdsförening och informationstavlan

Trädgårdsodling har funnits i Johannelund sedan Keyserns tid. Han anlade en trädgård norr om huvudbyggnaden.

Johannelunds koloniträdgård startade 1972 och omfattar idag ca 120 odlingslotter runt gården. Föreningen arrenderar marken från kommunen och hyr lotterna till sina medlemmar. Johannelunds uthus används av föreningen som förråd och raststuga. Stugan är byggd omkring år 1800 och tillbyggd i omgångar. Uthuset ägs av Stockholms kommun.

Stadsdelsförvaltningen har låtit tillverka en informationstavla med uppgifter om Johannelund i början av sommaren 2012 med anledning av föreningens 40 års jubileum.

- Följ Missionsvägen genom allén mot stranden.

11. Allén mot badplatsen

Den stora mäktiga eken vid parkeringen nedanför Kullaberg är 499 cm i omkrets.

I den soliga slänten blommar blåsippan tidigt på våren. Kattugglan hade tidigare sitt gömställe här i träden, men den lär ha flyttat. Ovanför jordkällaren finns en ek med en stor krokig gren.

Ängarna och äppellunden söder om vägen är i kommunens ägo. Äppelträden och gråpäronträdet har gallrats hårt på vintern 2012. Här är det fritt fram att plocka frukt.

På andra sidan ängen reser sig en dramatisk bergslutning, Himmelfärdsberget. Namnet kommer från de gudstjänster som har ordnats på berget på Kristi Himmelfärdsdagen, och som fortfarande förekommer.

I den svårtillgängliga skogen trivs både räv och rådjur. Det finns också en vattenkälla.

Nedanför Himmelfärdsberget löper en gång- och cykelväg. Tidigare var denna väg en del av Svartviksvägen som gick från Tranebergs gård ända till Margaretelundsvägen. Vägen blev en gång- och cykelväg efter att Minneberg var byggt och en ny huvudgata, Svartviksslingan, var anlagd. Betongfundamentet med graffiti i korsningen av stigarna mot Minneberg respektive

badplatsen lär vara rester av en vaktstuga från Minnebergs industriepok. Någon annan har sagt att det funnits transformatorstation där. Kanske både och?

Åter på badplatsen.

Informationen har sammanställts i juni 2012 av Seija Rudsberg, tidigare minnebergsbo och medlem i Johannelunds Koloniträdgårdsförening. Delvis uppdaterat i oktober 2020.

Källor:

- Bromma hembygdsföreningens årsböcker för åren 1942, 1947 och 1976.
- Länsstyrelsen i Stockholm, Databas över skyddsvärda träd, kontaktperson Miquel Jaramillo
- Stockholms kommuns webbplats, Ulvsundasjön (kontaktperson Magnus Sannebro)
- Stockholms Stadsmuseum, uppgifter om klassificering av byggnaderna i Johannelund, kontaktperson Klara Johansson
- Stadsbyggnadskontoret, Stadsmättningsavdelningen (angående geodetiska stompunkter)
- Enstaka muntliga uppgifter från boende eller verksamma i området.